

הרב מנחם דוב גנק
ענגלוויד, נ.דזש.

בענין ברכה לפנייה

בגמ' ברכות דף מח: ת"ר מנין לברכת המזון מן התורה שנא' ואכלת ושבעת וברכת וגו'... אין לי אלא לאחריי לפניו מנין ת"ל אשר נתן לך, משנתן לך, רבי יצחק אומר אינו צריך הרי הוא אומר וברך את לחמך ואת מימך, אל תקרי ובירך אלא וברך ואימתי קרי לחם קודם שיאכלנו. ר' נתן אומר איני צריך הרי הוא אומר כבאכם העיר כן תמצאון אותו בטרם יעלה הבמתה לאכול כי לא יאכל העם עד באו כי הוא יברך הזבח אחרי כן יאכלו הקרואים. וברש"י ד"ה כי הוא יברך הזבח ואחרי כן יאכלו הקרואים למדך שטעון לברך לפניי אכילה על הזבח הוא אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול את הזבח והיכן צוני והבשר תאכל עכ"ל. והנה דברי רש"י תמוהין שהרי בגמ' מדובר לענין ברכת הנהנין לפניי האכילה ואיזה מקור היא מברכת המצוה על מצות אכילת קדשים. ועיין במהרש"א שכבר עמד ע"ז.

ולכאורה צ"ב כל הסוגיא שהרי בגמ' ריש כיצד מברכין דף לה. סוגיא ארוכה שביקשה המקור לברכת הנהנין ולבסוף העמידה הסוגיא דהמקור היא מסברא שאסור לו לאדם שיהנה מן העוה"ז בלא ברכה וכל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה מעל [ור"ע אסמכיה אקרא קדש הלולים לה' מלמד שטעונים ברכה לפנייהם ולאחרייהם] ולכן צ"ע למה לן מקורות שנשנו בסוגיא דשלשה שאכלו כיון דמקור ברכה לפנייה הוא מסברא, ועוד למה לא נשנו מקורות אלו אשר נתן לך, וברכך את לחמך, וברכת הזבח בריש פרק כיצד מברכין כשדנה הגמ' במקור דברכה לפנייה.

ואשר נראה לבאר בזה דבגמ' דפרק שלשה שאכלו כשביקשה מקור לברכה לפנייה היינו דוקא ברכה על הפת שבאכל פת חייב לברך לאחרייה ברכת המזון וגם לפנייה ברכת המוציא. ובזה חלוק דין ברכת המוציא משאר ברכת הנהנין. שיסוד דין ברכת הנהנין הוא דין איסורין דבלא ברכה אסור ליהנות מעוה"ז והברכה מתיר האכילה (ומו"ר שליט"א הביא מלשון הירושלמי ברכתה זון היא פדיונה) אבל מלבד זה יש דין מסוים שכמו שמברך ברכת המזון אחר אכילת פת כן יש לברך המוציא בתורת סדר הסעודה אף קודם האכילה ואין זה בתורת מתיר לבד כשאר ברכת הנהנין אלא דיסוד הדין הוא מדין קיום מצוה דכמו שמברך אחר אכילה כן חייב בסדר הסעודה לברך קודם האכילה ונראה דאם לא בירך המוציא מלבד מה שחיסר מצוה דקיום ברכה וגם אם אכל בלא ברכה עבר משום איסור דאכילה בלא ברכה אלא גם חסר בברכת המזון, דהברכה לפנייה ולאחרייה מדרבנן מהוין קיום אחד, ובלא ברכה לפנייה לא קיים מצות ברכת המזון בשלימותה וזה נלמד מפרשת ברכת המזון ואכלת ושבעת וברכת את ה' א' על הארץ הטובה אשר נתן לך, משנתן לך דהיינו דהוי קיום בברכת המזון. ומוכח דהמדובר בגמ' הוא ברכת המוציא שבלאחר אכילה מחייב בברכת המזון. וכן לרבי יצחק דלמד מברך את לחמך היינו דוקא ברכת המוציא על הלחם. וזהו דין בסדר הסעודה דמברך לפנייה ולאחרייה.

והנה עיין בשט"מ שכתב וז"ל ור' נתן ור' יצחק דמוכחי ברכה לפנייה מקראי לאו

למימרא דסבירא להו דתיהו דאורייתא אלא מדרבנן וקרא לברכה לפניה אסמכתא בעלמא הוא עכ"ל הרי להדיא דהמדובר בסוגיא דידן היא ברכה דפת לפניה.

והנה כשהצעתי את הדברים לפני מו"ר מרן הגרי"ד סולוביצ'יק שליט"א אמר לי להוכיח דחלוק דין ברכת המוציא משאר ברכת הנהנין, שברכת המוציא חלה על הבציעה כדמבואר בגמ' דף לט וזהו משום דאינו ברכה המתירה לבד אלא קיום ברכה בתחילת הסעודה.

ועיין ברשב"א וז"ל הא דאפליגו תנאי הכא בברכה ראשונה דפת מיהא וכולהו ס"ל דהויא דאורייתא ולא ק"ל כחד מינייהו אלא ברכה שלפניה מדרבנן וכסתמא דמתניתין דקתני בפ' מי שמתו גבי בעל קרי על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו כלומר משום דלאחריו דאורייתא ולפניו לאו דאורייתא עכ"ל הרי דהרשב"א סבר לר' יצחק ור' נתן ברכה על הפת הוא דאורייתא מקרא ונראה דזהו דין דאורייתא בקיום ברכת המזון וחלק ממצות ברכת המזון ובאכל פחות משיעור שביעה אינו מחיוב לברך לפניו שהוא חלק מקיום מצות ברכת המזון ולא נאמר בחיוב ברכתו מדאורייתא רק קיום המצוה ולא שום איסורים דאיסור לאכול בלא ברכה אינו אלא מדרבנן.

ונחזור עתה לשיטות רש"י שכתב שהוא יברך הזבח היינו ברכת המצוה דאכילת קדשים. דהמוכח מזה דאין המדובר בגמ' דידן מדין ברכה להתיר איסורים שהרי רש"י הוכיח ברכה לפניה מברכת המצוה דאכילת קדשים, אלא דנאמר כאן דין בסדר קיום אכילת קדשים שחייב לברך לפניו ואם לא בירך מלבד מה שחסר קיום הברכה אלא דחסר בעצם קיום אכילת הקדשים דזהו מסדר קיומו שיברך קודם האכילה. וכן לענין ברכת המוציא החלה בעד הסעודה סדר הסעודה הוא שיברך לפניו [ומו"ר נר"ו אמר דלרש"י הוי ברכה קודם אכילת קדשים דקדשים מהוין קיום סעודה בפ"ע]. והנה רש"י מיאן לפרש שהוא יברך הזבח לענין ברכת הנהנין דשהכל וכמו שפירש המהרש"א דא"כ אינו ענין לסוגיא דידן דזהו ברכת הנהנין המתיר איסור אכילה ולא קיום ברכה בסדר סעודה וכמו שפירשנו, ועוד דנוסח ברכת הזבח מתכון לברכה דאשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח כדמוכח במשנה סוף פסחים דף קיא. בירך ברכת הפסח פטר את של זבח ועיי"ש ברש"י דברכת הזבח היינו ברכה דלאכול הזבח.

ולפי"ד מוכן גם המשך הסוגיא ואין לי אלא ברכת המזון ברכת התורה מנין אמר ר' ישמעאל ק"ו על חיי שעה מברך על חיי עוה"ב לא כ"ש. דמה ענין ברכת התורה דהוי ברכת המצוה לדין ברכת המזון ואשר נראה דמה דקאמרה הגמ' ברכת המזון היינו הברכה שלפניה דהיינו המוציא דהוי קיום בברכת המזון וכמו שכתבנו, דכמו דיש סדר בסעודה דהקדם הסעודה צריך להיות בברכה כמו כן ק"ו שיש סדר במצות ת"ת דצריך להקדים לימודו בברכה ולהרמב"ן בסה"מ זהו ברכה דאורייתא הנאמרה בקיום המצות ת"ת. שלא יכנס לת"ת בלא הקדם ברכה.

[והנה במה שכתבנו דהברכה על אכילת קדשים היא מדרבנן חלק מסדר קיום המצות אכילת קדשים וחלק מעצם קיומו עיין ברש"י על הפסוק בידוי מעשרות בפרשת כי תבוא (דברים כו, י"ג) ולא שכחתי מלברך על הפרשת מעשרות ומקורו בספרי ומוכח דברכה על הפרשת המעשרות אינו קיום ברכה בפ"ע אלא חלק מקיום מצות מע"ש ובלא בירך חסר בעצם קיום הפרשת המעשר ומהספרי נראה דזהו דאורייתא].